

یادگیری از دور در عصر اطلاعات و ارتباطات

(رشته علوم تربیتی)

www.ketab.ir

دکتر مهران فرج اللهی دکتر حسین زارع دکتر محمود هرمزی
دکتر محمدرضا سرمدی ناهید ظریف صنایعی

عنوان و پدید آور	یادگیری از دور در عصر اطلاعات و ارتباطات مولفان: مهران فرج اللهی... و دیگران؛ ویراستار علمی بهمن زندی.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه پیام‌نور، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	پازده ۱۷۸۰ ص.
فروست	دانشگاه پیام نور: ۱۷۰۰. گروه علوم تربیتی: ۱۳۶۷.
شابک	978-964-387-738-5
وضعیت فهرست نویسی	فیبا.
یادداشت	نویسندگان مهران فرج اللهی، حسین زارع، محمود هرمزی، محمد رضا سرمدی، ناهید ظریف صنایعی.
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۷۱ - ۱۷۸.
موضوع	آموزش از راه دور.
موضوع	آموزش از راه دور - آموزش به کمک کامپیوتر
موضوع	آموزش عالی - آموزش به کمک کامپیوتر
شناسه افزوده	فرج اللهی، مهران، ۱۳۳۹ -
شناسه افزوده	زندى، بهمن، ۱۳۴۰ - ویراستار
شناسه افزوده	دانشگاه پیام نور.
رده بندی کنگره	LC ۵۸۰/۱۲۳
رده بندی دیویی	۳۷۱/۳۵
شماره کتابشناسی ملی	۲۱۶۹۶۹۳

دانشگاه پیام‌نور

یادگیری از دور در عصر اطلاعات و ارتباطات

مؤلفان: دکتر مهران فرج اللهی - دکتر حسین زارع - دکتر محمود هرمزی

دکتر محمد رضا سرمدی - ناهید ظریف صنایعی

ویراستار علمی: دکتر بهمن زندی

ویراستار ادبی: نسرين ظریف صنایعی

تهیه و تولید: مدیریت تولید مواد و تجهیزات آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام‌نور

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول اردیبهشت ۱۳۹۰

شابک: ۵ - ۷۳۸ - ۳۸۷ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 387 - 738 - 5

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق نشر اعم از چاپی، الکترونیکی، تصویری، صوتی و اینترنتی برای دانشگاه پیام نور محفوظ است)

قیمت: ۱۹۰۰۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار ناشر

کتاب‌های دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف یک درس در یک یا چند رشته دانشگاهی، به صورت کتاب درسی، متن آزمایشگاهی، فرادرسی، و کمک‌درسی چاپ می‌شوند.

کتاب درسی ثمره کوشش‌های علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و سرفصل‌های مصوب تهیه و پس از داوری علمی، طراحی آموزشی، و ویرایش علمی در گروه‌های علمی و آموزشی، به چاپ می‌رسد. پس از چاپ ویرایش اول اثر، با نظرخواهی‌ها و داوری علمی مجدد و با دریافت نظرهای اصلاحی و متناسب با پیشرفت علوم و فناوری، صاحب اثر در کتاب تجدیدنظر می‌کند و ویرایش جدید کتاب با اعمال ویرایش زبانی و صوری جدید چاپ می‌شود.

متن آزمایشگاهی (م) راهنمایی است که دانشجویان با استفاده از آن و کمک استاد، کارهای عملی و آزمایشگاهی را انجام می‌دهند.

کتاب‌های فرادرسی (ف) و کمک‌درسی (ک) به منظور غنی‌تر کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه و بر روی لوح فشرده تکثیر می‌شوند و یا در وبگاه دانشگاه قرار می‌گیرند.

مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

فهرست مطالب

۴	پیشگفتار
۱	بخش اول. مبانی آموزش از دور
۳	فصل اول. مفاهیم نظری آموزش از دور
۳	۱-۱ مقدمه
۶	۲-۱ استقلال و خودکامگی
۶	۱-۲-۱ مفهوم استقلال از دیدگاه ودمایر
۷	۲-۲-۱ مفهوم استقلال از دیدگاه مور
۷	۳-۲-۱ مقایسه دیدگاه مور و ودمایر
۸	۴-۲-۱ مفهوم استقلال از دیدگاه گریسون
۹	۳-۱ تعامل و ارتباط
۱۱	۱-۱-۳ ۱-۱ تعامل یادگیرنده- محتوا
۱۲	۲-۳-۱ ۲-۳ تعامل یاددهنده و یادگیرنده
۱۳	۳-۳-۱ ۳-۳ تعامل یادگیرنده - یادگیرنده
۱۴	۴-۳-۱ ۴-۳ تعامل محتوا- محتوا
۱۴	۵-۳-۱ ۵-۳ تعامل یاددهنده - محتوا
۱۴	۶-۳-۱ ۶-۳ تعامل یاددهنده- یاددهنده
۱۵	۴-۱ صنعتی شدن
۱۵	۱-۴-۱ ۱-۴ برنامه‌ریزی
۱۵	۲-۴-۱ ۲-۴ تقسیم کار
۱۶	۳-۴-۱ ۳-۴ خط تولید
۱۶	۴-۴-۱ ۴-۴ مکانیزه کردن
۱۶	۵-۴-۱ ۵-۴ استاندارد کردن
۱۷	۶-۴-۱ ۶-۴ تولید انبوه
۱۷	۷-۴-۱ ۷-۴ تمرکز
۱۷	۱-۵ نتیجه‌گیری

۱۹	فصل دوم. عوامل رشد آموزش از دور
۱۹	۱-۲ مقدمه
۲۰	۲-۲ پیشرفت‌های تکنولوژی
۲۱	۳-۲ ورود به عصر اطلاعات
۲۱	۴-۲ تغییر الگوی جمعیتی
۲۲	۵-۲ تغییر الگوی کاری و اجتماعی
۲۳	۶-۲ کاهش سرمایه‌های دولتی برای آموزش عالی
۲۳	۷-۲ رقابت در بازار آموزشی
۲۴	۸-۲ نتیجه‌گیری
۲۵	فصل سوم. سیر تکامل آموزش از دور
۲۵	۱-۳ مقدمه
۲۶	۲-۳ نسل اول (مدل مکاتبه‌ای)
۲۷	۳-۳ اصطلاحات استفاده شده در مدل مکاتبه‌ای
۲۸	۴-۳ نسل دوم (مدل چندرسمانه‌ای)
۳۰	۵-۳ مدل‌های عمده آموزش از دور اولیه
۳۲	۶-۳ نسل سوم: مدل یادگیری دوربرد
۳۴	۷-۳ نسل چهارم: مدل یادگیری انعطاف‌پذیر
۳۵	۸-۳ نسل پنجم: مدل یادگیری انعطاف‌پذیر و هوشمند
۳۷	۹-۳ نتیجه‌گیری
۳۸	فصل چهارم. آموزش مبنی بر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات
۳۸	۱-۴ مقدمه
۳۹	۲-۴ یادگیری الکترونیکی
۴۰	۳-۴ یادگیری توزیعی
۴۰	۴-۴ یادگیری مبنی بر منبع
۴۱	۵-۴ مفاهیم آموزش مبتنی بر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات
۴۱	۱-۵-۴ حضور از دور
۴۲	۲-۵-۴ قابلیت انعطاف
۴۳	۳-۵-۴ تعامل
۴۴	۴-۵-۴ یادگیری فعال
۴۵	۵-۵-۴ همکاری
۴۶	۶-۴-۵ انگیزش
۴۷	۶-۴ تغییر الگوی فکری در آموزش از دور
۴۹	۷-۴ نتیجه‌گیری
۵۱	بخش دوم. نظریات یادگیری و آموزش از دور
۵۳	فصل پنجم. نظریات یادگیری
۵۳	۱-۵ مقدمه
۵۴	۲-۵ نظریه رفتارگرایی
۵۶	۱-۲-۵ فلسفه زیربنایی نظریه رفتارگرایی

۵۷	۲-۲-۵ مکتب رفتارگرایی در طراحی آموزش از دور
۵۷	۳-۲-۵ نقاط ضعف رفتارگرایی در آموزش از دور
۵۹	۴-۲-۵ دیدگاه یادگیری سازه گرایی
۶۰	۵-۲-۵ فلسفه زیربنای نظریه سازه گرایی
۶۲	۶-۲-۵ صاحب نظران عمده و تاریخچه سازه گرایی
۶۳	۷-۲-۵ چارچوب نظری سازه گرایی
۶۴	۸-۲-۵ سازه گرایی شناختی
۶۸	۹-۲-۵ سازه گرایی اجتماعی
۷۰	۱۰-۲-۵ شیوه سازه گرایی در طراحی آموزشی
۷۱	۱۱-۲-۵ رویکرد سازه گرایی شناختی در طراحی دروس از دور
۷۵	۱۲-۲-۵ رویکرد سازه گرایی اجتماعی در طراحی دروس از دور
۷۷	۱۳-۲-۵ دانش و نظریه یادگیری
۷۹	۳-۵ نتیجه گیری
۸۳	بخش سوم. اهمیت و جایگاه تفاوت فردی در پروسه یاددهی - یادگیری
۸۵	فصل ششم. سبک یادگیری
۸۵	۱-۱ مقدمه
۸۸	۲-۶ سبک یادگیری شناختی
۸۹	۱-۲-۶ سبک وابسته - نایسته به زمینه
۹۰	۲-۲-۶ سبک یادگیری کلامی
۹۵	۳-۲-۶ سبک یادگیری دان
۹۷	۴-۲-۶ سبک یادگیری فلدر - سیلورمن
۱۰۰	۵-۲-۶ نظریه هوش چندگانه
۱۰۱	۶-۲-۶ سبک های یادگیری عاطفی
۱۰۴	۷-۲-۶ سبک های یادگیری فیزیولوژیکی
۱۰۴	۸-۲-۶ زمینه های فرهنگی تاریخی و نژادی
۱۰۶	۳-۶ نتیجه گیری
۱۰۹	بخش چهارم. یادگیری از دور اثربخش
۱۱۱	فصل هفتم. مزایا و محدودیت های آموزش از دور و سستی
۱۱۱	۱-۷ مقدمه
۱۱۲	۲-۷ مزایا و محدودیت های آموزش از دور و سستی
۱۱۷	۳-۷ نتیجه گیری
۱۱۸	فصل هشتم. رهنمودهایی برای آموزش از دور اثربخش
۱۱۸	۱-۸ مقدمه
۱۱۸	۱-۱-۸ طراحی محیط یادگیری اثربخش از دیدگاه بوتچار (۲۰۰۷) و هانافین (۲۰۰۶)
۱۲۳	۲-۱-۸ محیط یادگیری اثربخش از دیدگاه برانسفورد (۲۰۰۴)
۱۳۰	۳-۱-۸ اصول گامسون و چیکرینگ برای آموزش اثربخش
۱۳۲	۴-۱-۸ نکات تعلیم و تربیتی مؤسسه فن آوری ایلینویز (۲۰۰۷) در آموزش از دور
۱۳۴	۵-۱-۸ چهارچوب اسلوان (۲۰۰۵)

۱۳۶	۸-۱-۶ مؤسسه خط مشی آموزش عالی (۲۰۰۰)
۱۳۸	۸-۱-۷ آژانس کنترل کیفیت آموزش عالی
۱۳۸	۸-۱-۸ اتحادیه آموزگاران آمریکا (۲۰۰۰)
۱۴۰	۸-۱-۹ دانشگاه ماساچوست لوول
۱۴۰	۸-۱-۱۰ عناصر لازم برای موفقیت دوره‌های از دور از دید پرسی (۲۰۰۱)
۱۴۱	۸-۱-۱۱ اصول آموزش اثربخش از دیدگاه نیکولز (۲۰۰۲)
۱۴۴	۸-۲ نتیجه‌گیری
۱۴۶	فصل نهم. موانع آموزش از دور اثربخش
۱۴۶	۹-۱ مقدمه
۱۴۶	۹-۲ موانع آموزش از دور اثربخش
۱۵۰	۹-۳ نتیجه‌گیری
۱۵۳	فصل دهم. یادگیری اثربخش از دور در آموزش عالی
۱۵۳	۱۰-۱ مقدمه
۱۵۵	۱۰-۲ تلفیق فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش عالی
۱۶۰	۱۰-۳ پارادایم جدید آموزشی از تدریس به یادگیری
۱۶۶	۱۰-۴ نتیجه‌گیری
۱۷۱	فهرست منابع

پیشگفتار

فرآیند آموزش عالی در هر جامعه از اهمیت زیادی برخوردار است. دانشگاه‌های عصر حاضر با یک دگرگونی عمده مواجه می‌باشند. کمبود بودجه، افزایش شمار دانشجویان، تغییر جمعیت دانشجویی، نیازهای آموزشی متنوع و جدید اجتماع به تغییرات سازمانی نیاز دارد، تغییراتی که با نیازهای جدید هماهنگ باشد. تغییرات سریع اقتصادی، اجتماعی و فناورانه ماهیت زندگی و مشاغل افراد را تحت تأثیر قرار داده است. افراد برای رویارویی با این تغییرات، باید به‌طور مداوم در حال یادگیری و بازآموزی باشند. این ویژگی‌ها در عصر حاضر موجب شده تا به‌طور مداوم بر تعداد داوطلبان ورود به آموزش عالی افزوده شود. در اغلب کشورها، تعداد داوطلبان ورود به دانشگاه‌ها بیش از ظرفیت آن‌ها است. از این رو در بیشتر کشورها دانشگاه‌های از دور برای پاسخ‌گویی به نیازهای آموزشی داوطلبان توسعه یافته است. با آموزش از دور امکان "یادگیری بدون محدودیت زمانی و مکانی" متناسب با نیازهای دانشجویان فراهم می‌شود. در چنین شرایطی، نگاه سیاست‌گذاران و متخصصان آموزش به مقوله آموزش از راه دور نیز کمی تفاوت کرده است. به‌طور مثال گزارش دولتی آموزش عالی نروژ تصریح می‌کند که آموزش از راه دور، مبتنی بر تکنولوژی نوین ارتباطات، عاملی کلیدی در خط‌مشی‌های آتی آموزش عالی خواهد بود. کمیسیون پژوهش و توسعه صنعتی اتحادیه اروپا نیز در گزارش خود می‌نویسد، اروپا نیاز به ساختاری وسیع و قابل انعطاف جهت آموزش از راه دور دارد. درحالی‌که جهانی شدن، توسعه تکنولوژی اطلاع‌رسانی و سایر موارد ذکر

شده منجر به تغییرات سریع در آموزش عالی شده‌اند، مشخصاً مسائل پایدار و همیشگی نیز همچنان وجود دارند. یکی از این مسائل در حوزه آموزش از دور، وجود الگوها یا مدل‌های متناسب با این نوع آموزش است. موفقیت و شکوفایی آموزش از دور با توسعه مدل‌های مناسب آموزشی، راهبردهای واقع‌گرایانه و شیوه‌های پداگوژی مناسب قرن ۲۱ امکان‌پذیر است. با توجه به اینکه آموزش از راه دور با سرعت زیادی در آموزش عالی در حال رشد است، نیاز به روشن نمودن راهبردهای یادگیری که به دانشجویان کمک کند تا در این محیط موفق شوند، احساس می‌شود. بنابراین نیاز به فراهم نمودن مبانی نظری که به‌طور اثربخشی توسعه و ارائه یادگیری از راه دور را تقویت کند وجود دارد. کتاب حاضر که حاصل مطالعات و تجربیات نگارندگان است به منظور استفاده استادان، دانشجویان، برنامه‌ریزان و همه کسانی که به گونه‌ای با این نظام آموزشی ارتباط دارند به رشته تحریر در آمده است.

نگاه اجمالی به مطالب کتاب

اولین بخش کتاب به بررسی و تحلیل تعاریف، مفاهیم نظریه سیر تکامل آموزش از دور، آموزش مبتنی بر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و تغییر الگوی فکری آموزش از دور می‌پردازد. در این فصل بیان می‌شود که در حال حاضر آموزش از دور مفهومی مهم در آموزش عالی است. به‌طور سنتی آموزش از دور برای افرادی که قادر به ثبت نام در کلاس‌های مرسوم نبودند، فراهم شده بود اما با پیشرفت‌های فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات هرکسی می‌تواند یادگیرنده از دور باشد. بنابراین آموزش از راه دور در حال تغییرات بنیادی است. استفاده از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، الگوی فکری آموزش از دور را دگرگون، مدل‌های موجود آموزش از دور را غنی‌تر و مدل‌های جدیدی را نیز ایجاد می‌کند. در نتیجه مدل‌های جدید با پداگوژی‌ها و ویژگی‌های متفاوت در حال ظهور است.

علی‌رغم این که یادگیری فردی، گروهی، از دور یا حضوری باشد، کاملاً پذیرفتنی است که افراد متفاوت یاد می‌گیرند و درک می‌کنند. بنابراین دانستن نظریات یادگیری برای درک بهتر یادگیری از دور لازم است. بخش دوم تحلیلی است بر جنبه‌های فلسفی و نظری یادگیری و کاربرد این‌ها در آموزش از دور. در این بخش

ضمن معرفی مکاتب گوناگون فکری یادگیری، پیشنهادهایی برای چگونگی کاربرد این تئوری‌ها در طراحی آموزش از دور کارآمد و مؤثر ارائه شده است.

شناسایی عوامل مؤثر در یادگیری یکی از مقوله‌های مهم و مورد پژوهش محققان می‌باشد. یکی از این عوامل تفاوت‌های فردی یادگیرندگان است. بخش سوم اهمیت و جایگاه تفاوت‌های فردی را در پروسه یاددهی- یادگیری و سبک‌های یادگیری را از منظرهای گوناگون مورد بحث و تحلیل قرار می‌دهد. این بخش بیان می‌کند هر یادگیرنده فردی با انگیزش‌های خاص است و برای مطالعه، دسترسی به منابع، عادات و شیوه‌های مطالعه، روشی خاص دارد. اگر تعلیم و تربیت را به‌طور کلی فراهم آوردن زمینه رشد در ابعاد گوناگون برای یادگیرندگان معنی کنیم، این مهم بدون توجه به تفاوت‌های فردی حاصل شدنی نیست و لحاظ نکردن آن در قلمرو تربیت، به الگوی سستی در آموزش و پرورش منجر خواهد شد.

بخش چهارم ویژگی‌های یادگیری از دور اثربخش را مورد تحلیل و بررسی قرار می‌دهد. در این بخش مزایا و محدودیت‌های آموزش از دور و حضوری بررسی و رهنمودهای ارائه شده توسط منابع و مؤسسات معتبر در این زمینه مورد تحلیل قرار می‌گیرد و در نهایت موانع و چالش‌های یادگیری از دور اثربخش تعیین می‌شود.

بخش پنجم در واقع نتیجه‌گیری و تحلیل بخش‌های مختلف کتاب به منظور طراحی یادگیری از دور اثربخش در آموزش عالی است. در این بخش تلفیق فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش عالی و تغییر الگوی فکری از تدریس به یادگیری مورد بحث قرار می‌گیرد و در نهایت با توجه به عناصر مشترک در اصول و رهنمودهای آموزش از دور اثربخش و نظریات زیربنایی یادگیری و به منظور برطرف کردن موانع و کاستی‌های موجود آموزش از دور دانشگاهی راهکارهایی پیشنهاد می‌شود.